de GRAUWE GANS

Jaargang 35 Nummer 1
April 2019

Randmeren in trek bij Zeearenden

Aan de Almeerse grachten

Met SOVON nog niet uitgeteld

Colofon

Redactie
Greet Boomhouwer, Margreet Roos, Karel Mauer, Ton Kalkman, Nicolette van der Ben, Wim Sluijs
Redactieadres:
redactie@vogelwachtflevoland.nl
Foto's voor de Grauwe Gans graag in onbewerkte jpeg in hoogste resolutie sturen naar
k.mauer1@upcmail.nl
Copyright berust bij de fotograaf
Nieuwsbrief:
nieuwsbrief@vogelwachtflevoland.nl

Bestuur
Voorzitter: Piet Molenaar
voorzitter@vogelwachtflevoland.nl
Secretaris: Secretaris: Rob Joukes
secretariaat@vogelwachtflevoland.nl
Penningmeester/Donateuradministratie:
Huub Langkemper
penningmeester@vogelwachtflevoland.nl

Werkgroepen
Activiteitencommissie, **aanmelden excursies**:
activiteiten@vogelwachtflevoland.nl
Cursus vogelherkenning:
cursus@vogelwachtflevoland.nl
Wetlandtelling:
wetlandtelling@vogelwachtflevoland.nl
Ringgroep: Ton Eggenhuizen (036-5368474)
Natuurfotografie: Inge v.d. Akker (06-23390264)
Bescherming: bescherming@vogelwachtflevoland.nl
Bosbende: Jeroen Veenker (06-36180881)
Flevokijkers: René Gerritzen (036-5367318)

Website: vogelwachtflevoland.nl

Het bestuur is niet verantwoordelijk voor de inhoud van artikelen van derden.

Uiterste inleverdatum kopij: 15 juni 2019

De Grauwe Gans is het tijdschrift van Vogel- en Natuurwacht Flevoland en verschijnt 3x per jaar. Donateurs betalen minimaal 15 euro per jaar, huisgenoten 6,50 euro, door overmaking op iban nummer NL28 INGB 0004 9184 83 van Vogel- en Natuurwacht Flevoland, o.v.v. naam donateur (s). Leden van de jeugdgroepen de Flevokijkers en de Bosbende betalen 120 euro per jaar, incl. koek, limonade en het Waddenweekend. Alle donateurs kunnen deelnemen aan alle door de stichting georganiseerde activiteiten en ontvangen de Grauwe Gans (max. 1 per adres).

Inhoud

2 Colofon en Inhoud
3 Van de redactie
3 Van het bestuur
4 Column
5 De Bosbende
6 Natuurfotografie
7 De Flevokijkers
8 Herstart integrale roofvogeltelling Zuidelijk Flevoland
9 Mijn eerste Roofvogeltelling
10 Vogelatlas van Nederland
12 Grachtentelling 2019
14 Een middagje 'tussen de vogels'
15 Vogels in de Kunst
16 De Nederlandse Zeearend
20 Recente waarnemingen juli - oktober 2018
24 Agenda

Coverfoto:
Zeearend vrouw AF19 (OVP 2007), IJsseldelta, 13 juli 2017, Martijn de Jonge.

Titelfoto's
P 10: Vogelatlas van Nederland
P 12: Knobbelzwaan, Almere, 26 januari 2019, Klaas Oudshoorn
P 16: Zeearend man Z663 (r) met dochter(l), IJsseldelta, 27 oktober 2015, Martijn de Jonge
P 20: Russische Stormmeeuw, Almere haven, 1 februari 2019, Hugo Wieleman

Aalscholver, Lelystad Haven, 17 januari 2019, Karel Mauer

FSC www.fsc.org
MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C017135

Van de redactie

Jaarverslag 2018 van de Grauwe Gans, jaargang 34.

In dit verslagjaar heeft de redactie weer drie uitgaven van de Grauwe Gans in 'full color' uit kunnen brengen. We hopen daarmee zowel 'jong als oud' een plezier te hebben gedaan.

We mochten ons het afgelopen jaar weer verheugen op de inbreng / kopij van een groot aantal schrijvers, die met elkaar een veelheid aan interessante artikelen hebben opgeleverd. Maar wat zou de Grauwe Gans zijn zonder foto's? Een selecte groep fotografen heeft weer gezorgd voor fraaie opnamen voor ons blad.

De redactie is voor iedere uitgave de nodige keren bij elkaar gekomen om te zoeken naar potentieel interessante schrijvers en artikelen en meteen ook kennis te nemen van de binnengekomen kopij.

We hopen iedere keer dat een beoogde schrijver voor ons blad tijd en inspiratie weet te vinden. De daarbij door de redactie te stellen 'deadline' maakt dat soms best lastig. De redacteur fotografie heeft daarbij ook tijd nodig voor de opmaak en het passend maken van de foto's. De aangeleverde kopij is door de leden van de redactie op stijl- en taalfouten nagelezen en waar nodig gecorrigeerd; uiteraard met behoud van de stijl van de betreffende schrijver.

De oplage van de Grauwe Gans betrof het afgelopen jaar zo'n 400 exemplaren per uitgave, waarvan er zo'n 375 aan onze donateurs werden geadresseerd. De bezorging binnen Almere en Lelystad kon weer geheel door de nodige vrijwilligers worden gedaan. Een behoorlijke besparing op de portokosten kon zo worden bereikt. De overige adressen zijn per post bezorgd.

De redactie heeft, met dank aan alle schrijvers en fotografen, het verslagjaar 2018 met vertrouwen voor het komende jaar af kunnen sluiten. Wij gaan ervoor om ook in 2019 voor onze donateurs drie prachtige uitgaven van de Grauwe Gans samen te stellen.

Ton Kalkman,
Redactielid

Van het bestuur

Terwijl ik dit schrijf is het eind februari, bijna 20 graden en het geluid van de vogels dringt mijn kantoor binnen. Hoera, het is lente, een van de mooiste jaargetijden. Al geeft het ook een dubbel gevoel, die warme dagen. Prettig, maar ook zorgelijk. Is dit incidenteel, of komt dit door de opwarming van de aarde. Dat geeft zo zijn positieve gevoelens, maar het is toch een overwegend zorgelijk gevoel.

Als klein en enthousiast bestuur zijn we met allerlei zaken bezig in dit jubileumjaar. Het hoogtepunt? De Vogel- en Natuurwacht Flevoland bestaat in december 35 jaar. En daar willen we niet aan voorbij gaan. We roepen dan ook iedereen op, en met nadruk op de 'founders' van het eerste uur, om mee te denken en mee te doen om hun ideeën te delen over hoe we dit het beste kunnen vieren. Maar ook actief bij te dragen aan dit jubileum.

Er is door de werkgroep Grauwe Gans al voorgesteld om een apart jubileumnummer te maken. En we willen ook een dag organiseren midden in de Almeerse en Flevolandse gemeenschap. Dus, laat ons weten of je hieraan kan en wilt bijdragen.

Maar ook de vrijwilliger-dag, die we voor de zomer nog gaan organiseren, komt eraan. En we hebben binnenkort ook nog een wel heel atypische activiteit voor een Vogelwacht. Een reanimatiecursus voor docenten en begeleiders van de vele activiteiten. We hebben bij het organiseren van de cursus al gemerkt dat er best al veel zijn die dit bij machte zijn. Maar er kunnen daar nooit teveel van zijn. Stel dat er wat gebeurt, we willen daar klaar voor zijn. Het bestuur wenst jullie een fijne vogelvoorjaar toe.

Piet Molenaar,
voorzitter

Bloesem, Almere, 25 april 2018, Margreet Roos

Over grenzen heen

Inmiddels zullen jullie wel weten dat ik groot fan ben van de website waarneming.nl (alhoewel ik op het moment op de nieuwe website nog veel van de functionaliteiten mis) en de internationale tegenhanger observado.org. Wanneer we voor een vakantie weer eens naar een ver land vertrekken gebruik ik eigenlijk steeds vaker de website eBird. Eind 2018 zeggen ze in een nieuwsbericht 590 miljoen observaties geregistreerd te hebben (tegenover de ruim 9 miljoen vogelwaarnemingen in observado.org). Iedere observatie bevat in eBird ook nog eens meerdere vogels, omdat de observaties gebaseerd zijn op een bezoek aan een gebied en dus niet per individuele vogel. De database is dus qua vogels veel uitgebreider.

Orange-breasted Sunbird, Westkaap, Zuid-Afrika, 5 november 2018, Rebecca Eggenhuizen

Voor onze reis naar Zuid-Afrika in oktober/november 2018 ben ik dan ook met enige regelmaat door de website aan het struinen. Zo maak ik gebruik van een quiz die gebaseerd is op gebruikersfoto's en die je kunt instellen op landen of bepaalde gebieden om alvast bekend te worden met de vogels. Maar daarnaast heb ik voor een verre bestemming ook wel vaak een wensenlijstje, soorten die ik erg graag zou zien. Voor Zuid-Afrika waren dat er een paar, maar Cape Rockjumper en Taita Falcon leken me na een zoveelste struintocht op internet ook nog wel goed te doen.

En zo rijden we vanaf een lodge in het Krugerpark via een omweg naar onze volgende overnachtingsplek. Deels omdat we van de vergezichten in het park van de Blyde River Canyon willen genieten, maar ook omdat ik inmiddels weet dat een klif voorbij dit park de enige plek in Zuid Afrika is waar Taita Falcon met enige regelmaat wordt gezien. In eBird werken ze zoals eerder aangegeven niet met exacte locaties per individuele vogel, dus de exacte locatie is me bij aankomst niet geheel duidelijk. Al heb ik me laten inlichten door vogelaars uit Nederland en heb ik zelfs via Google Street View gekeken hoe het eruit moet zien. In het echt ziet het er toch net allemaal even anders uit. In eerste instantie staan we verkeerd dus we rijden nog een stukje door. Ik heb inmiddels het idee dat we te ver zijn doorgereden, maar als ik uitstap en toch omhoog kijk zie ik een grote groep gieren over komen. Terwijl ik naar de gieren sta te kijken zie ik ineens een klein valkje door mijn beeld schieten. Dat is hem! Wat een heerlijk gevoel als een voorbereiding zo uitpakt.

Double-banded Sandgrouse, Kruger park, Zuid-Afrika, 22 oktober 2018, Rebecca Eggenhuizen

Ook de Cape Rockjumper is later bij een dorpje (Rooi Els) prima gelukt. Ook deze plek had ik van tevoren goed uitgezocht via eBird, alhoewel hiervan op observado.org wat meer gedetaileerde info te vinden was. Op een enigszins teleurstellende pelagic na hebben we een super vakantie gehad in Zuid Afrika. In totaal hebben we 283 soorten vogels en 38 soorten zoogdieren gezien.

Helmeted Guineafowl, Westkaap, Zuid-Afrika, 5 november 2018, Rebecca Eggenhuizen

Voor de mensen die nog benieuwd zijn hoe het met het maandlijsten vorig jaar is afgelopen. Ik sta inmiddels net in de ranking. Om dat vast te houden zal ik ook dit jaar daar weer veel op proberen te focussen. Niet alleen om in de ranking te blijven, maar ook omdat ik het zo leuk vind dat je op deze manier af en toe op erg onverwachte plekken komt. Hopelijk stijg ik dus ook nog een aantal plekjes in deze ranking.

Victor Eggenhuizen

DE BOSBENDE

Echt winter nu: koud en nat. Toch hoorde ik vanochtend bij de schemering alweer een merel fluiten en de koolmezen zijn ook al bezig geweest in de nestkast. Het zal ze vooral om insectjes en warmte zijn gegaan, maar toch. Nog even en de lente komt en kunnen we met een bleek zonnetje en een dikke jas buiten zitten te genieten.

Dropping Waterlandse bos, oktober 2019, Jeroen Veenker

Opstaan, Waterlandse bos, oktober 2019, Jeroen Veenker

De Bosbende heeft in oktober een nachtje gekampeerd in het kathedralenbos. We mochten weer eens wild kamperen van Staatsbosbeheer. En net als een paar jaar geleden zijn we er naar toe gewandeld in het donker na een heuse dropping. In de week ervoor een geschikt plekje voor de dropping bedenken. Dan een kampeerplekje kiezen dat moeilijk te vinden is in het donker. Op de dag zelf - met hulp van een paar ouders en goede fietsen- zorgen dat alle spulletjes en ons natje en droogje daar komen en de tenten opzetten.

's Avonds bij de schemering hebben we verzameld bij Ruud. De kinderen werden geblinddoekt en mét begeleiding afgezet ergens in Almere. Bij aankomst op het kamp was er een kampvuurtje voor de warmte en de gezelligheid en natuurlijk voor de marshmellows die uit de tassen kwamen. Warme chocolademelk erbij en klaar. Na een korte stille nacht was er, in de vroege schemering, veel vogelgezang als muzikale omlijsting en al gauw scheen ook het zonnetje pal voor de tenten, prachtig. Even met zijn allen opruimen, waarvoor dank en niemand kon meer zien dat we er geweest waren. Een hele leuke gezellige activiteit!

Natuurwerkdag, Almere, november 2018, Jeroen Veenker

In november hebben we ons samen met de Flevokijkers weer heerlijk uitgestukt in het Waterlandsebos op de natuurwerkdag. De poel in het bos tussen het riet, die we zo'n 4 jaar geleden zichtbaar hadden gemaakt, kan je nu weer zien.

Januari is onze filmmaand. Dit keer hebben we gekeken naar 'de Wilde Stad' onder regie van Mark Verkerk. Mooie intieme film van de natuur in de stad Amsterdam die ons geleerd heeft om met hele andere ogen naar de stad te kijken.

Nieuwjaarsfilm, Oostvaarders, januari 2019, Jeroen Veenker

De komende maanden gaan we wandelen in het Waterloopbos, naar de sterrenwacht in 's Graveland, Uilen- en dierenpark de Paay in Beesd bezoeken en vogels ringen met de Vogelwacht, zie ook de website.

Jeroen en Ruud

Werkgroep natuur fotografie. Een verslag van het samenstellen van de expositie 2019.

Elke 4e woensdagavond van de maand komen we bij elkaar om te praten over fotografie. Zo ook op 27 januari j.l. We hadden als jaarthema afgesproken om voor onze expositie foto's te maken waarin je een van de seizoenen; lente, zomer, herfst of winter, kunt herkennen. Uiteraard allemaal natuurgerelateerd. Iedereen had zijn of haar beste opnamen meegenomen op USB-stick en deze afgedrukt op briefkaartformaat. Dat waren best veel foto's bij elkaar. Ongeveer 75. Om te kiezen hebben we de afdrukken per seizoen gegroepeerd uitgelegd. En dat was een indrukwekkend overzicht.

Roodborsttapuit, 30 juni 2014, Almere, Ton Oudshoorn

Fuut met jong, Almere, 5 mei 2016, Ina van Meulebroeck

Door elke keer een foto te laten afvallen, zijn we in onderling overleg uiteindelijk op 5 foto's per jaargetijde uitgekomen. Het was natuurlijk wel even slikken als net jouw foto niet uitgekozen werd, maar we kunnen allemaal tevreden zijn. We doen allemaal mee aan de expositie. De uitgekozen foto's worden afgedrukt op groot formaat en lijsten we daarna in.

Coördinator van de werkgroep Natuurfotografie, Inge van den Akker, maakt afspraken met verschillende organisaties waar de foto's geëxposeerd worden. Regelmatig is dit in één van de gezondheidscentra van de Zorggroep Almere, maar jaarlijks zijn wij te bewonderen in de Trekvogel. Dit jaar is dit van 10 juni tot en met 18 augustus. In de Nieuwsflits zullen we melden waar de foto's op dat moment geëxposeerd worden. Een deel van de foto's is op deze pagina afgebeeld.

Voor de expositie van 2020 gaan we vanaf nu aan de slag. Als jaarthema hebben we gekozen voor kusten/oevers. Hoe we dat precies vorm zullen geven gaan we de komende weken uitproberen. We nemen voor de volgende bijeenkomst foto's mee op usb-stick en bespreken wat wel en wat niet binnen de opdracht valt. Op deze manier weten alle deelnemers waar de foto's aan moeten voldoen voor dit thema. Deze opdracht zie ik wel als een uitdaging. Het is minder eenvoudig in te vullen dan de jaargetijden.

Citroenvlinder, Hoge Venen, Belgie, juni 2018, Inge vd Akker

Ooievaar, Extremadura, Spanje, 6 mei 2018, Erna Koelman

Als je ook mee wilt doen met onze avonden ben je van harte welkom. Als beginnend fotograaf of als ervaren rot, als je maar enthousiast bent. Wil je informatie hebben of heb je vragen over de deelname aan deze werkgroep Natuurfotografie neem dan contact op met Inge van den Akker, mailadres: inge-vandenakker@hotmail.nl.

Hilma Kosters

De Flevokijkers
ALMEERSE JEUGDNATUURCLUB

Weer een aflevering van de avonturen van de Flevokijkers en aangezien we iedere maand avonturen beleven, valt er weer heel wat te vertellen.

Leuk om te merken dat de Flevokijkers bekend worden door mond-op-mondreclame. We hoeven in ieder geval nooit reclame te maken. Er kwamen bij de Natuurwerkdag op 3 november weer 3 nieuwe kinderen bij ons kijken: Teun, Dunya en Philip. En ze zijn zo enthousiast geworden dat ze Flevokijker geworden zijn. Hartstikke leuk. We hebben op deze zonnige dag

Lamin en Levi genieten van hun kopje soep, Almere, 3 november 2018, René Gerritzen

er een gezellige dag van gemaakt. De dag wordt altijd goed verzorgd door Staatsbosbeheer. Ze hebben voldoende gereedschap, lekker wat te drinken en tot slot óók nog een kopje soep voor alle hardwerkende mensen. Ook veel ouders hebben goed geholpen om in het Cirkelbos de vijver weer zichtbaar te maken. Volgend jaar zijn we ook weer van de partij!

Op zaterdag 1 december hadden we afgesproken bij het Geologisch Museum Hofland in Laren. En ze hadden er iets heel leuks van gemaakt voor ons. Proberen vuur te maken met vuurstenen en ronddraaiend hout, maar ook een echt bijltje/speertje van vuursteen kon er gemaakt worden. We voelden ons echte oermensen. Naast deze werkzaamheden, mocht iedereen zand bekijken onder een echte microscoop. En dat is toch wel heel speciaal. En zand ziet er onder zo'n microscoop héél anders uit! Het lijken wel rotsblokjes en we leerden ook dat het ook rotsblokken geweest zijn. Naast al deze leuke dingen was iedereen heel enthousiast over al die fraaie steentjes die gekocht konden worden in het winkeltje van het museum.

Sanne probeert vuur te maken, Laren, 1 december 2018, René Gerritzen

Op 19 januari zijn we gebleven in Almere. In Haven is de Sterrenwacht gevestigd in het fraaie gebouw Corrosia en we werden daar verwelkomd om veel te leren over de sterren en planeten om ons heen. Jammer was wel dat er weinig spullen aanwezig waren, omdat het die dag ook een open dag was op de Kemphaan. Volgende keer beter, denken we dan maar. Job en Luca kwamen voor het eerst even de sfeer proeven bij de Flevokijkers en ook zij gingen weer enthousiast naar huis. Bovendien moet er een keer gezegd worden dat we altijd heel enthousiaste ouders hebben die samen met ons ook graag de avonturen mee willen beleven. Echt geweldig om te merken dat we er niet alleen voor staan :-)

Op zaterdag 9 februari konden we dankzij deze ouders naar Corpus in Oegstgeest. Een erg leuk museum waarin je een rondreis maakt door het lichaam van de mens. Met een koptelefoon en regelmatig een 3D-bril waren we verwonderd en enthousiast over wat we allemaal te zien en te horen kregen. Leuk om daarna nog leuke dingen te doen om je eigen lichaam actief te maken. Tevreden gingen we weer naar huis!

Tot de volgende avonturen in de Grauwe Gans.

Giorgio en Oirla in actie, Oegstgeest, 9 februari 2019, René Gerritzen

Groet,
Monique, Paula en René

Herstart integrale roofvogeltelling Zuidelijk Flevoland

Tussen 1986 en januari 2008 werden er in Flevoland in december en januari integrale roofvogeltellingen georganiseerd. Deze tellingen zijn 10 jaar geleden gestopt om verschillende redenen. Sinds 2005 organiseert de stichting Grauwe Kiekendief in de noordelijke provincies (Groningen, Friesland, Drenthe) een integrale roofvogeltelling. Ook in Oostelijk Flevoland en in Overijssel zijn hier inmiddels tellers actief. Het leek me leuk om te proberen met de Vogel- en Natuurwacht weer aansluiting te vinden en te onderzoeken of vogelaars bereid waren het zuidelijke deel van de polder te tellen. Daar was genoeg animo voor.

Dit jaar zijn we in de winter gestart met een aantal enthousiaste tellers om Zuidelijk Flevoland dekkend geteld te krijgen. We proberen daarbij zoveel mogelijk de teldata aan te houden van de bestaande integrale roofvogeltellingen. De roofvogelwerkgroep in de NOP heeft inmiddels al jaren zijn eigen reeksen van tellingen en doet niet mee met de integrale telling. Het oostelijke deel van Flevoland is verdeeld in 3 telgebieden. Deze gebieden worden geïnventariseerd op dezelfde data dat SOVON de Ganzen- en Zwanentellingen organiseert.

Slechtvalk, Lelystad, 22 februari 2019, Erna Koelman

Het doel is om in kaart/beeld te brengen hoeveel roofvogels en muizeneters in de winter aanwezig zijn. Maar ook de sociale en leerzame aspecten zijn belangrijk. Het is leuk om samen op pad te gaan met de auto en een gebied helemaal te doorkruisen om alle roofvogels en reigers te tellen. Ook zijn de zoogdieren geteld en worden er dagsoortenlijsten bijgehouden. Hiervoor is Zuid Flevoland onderverdeeld in 6 gebieden. De bovengrens loopt van Lelystad, via de Larserweg, Gooiseweg en de Ganzenweg naar de Knardijk. Alle gegevens worden ingevoerd op waarneming.nl onder het account Roofvogeltelling Flevoland.

Een verandering ten opzichte van de tellingen in het verleden is dat de telling in januari is verschoven naar februari. Dat geeft direct al een bijzonder beeld omdat we tijdens deze telling met toptemperaturen zaten, het was de warmste februarimaand ooit. Veel

	15 december 2018	24 februari 2019
Blauwe Kiekendief	16	11
Bruine Kiekendief	1	0
Buizerd	277	274
Havik	1	3
Ruigpootbuizerd	3	1
Slechtvalk	2	1
Smelleken	1	0
Sperwer	4	5
Torenvalk	46	39
Zeearend	1	0
Blauwe Reiger	53	62
Grote Zilverreiger	137	141

Buizerds waren aan het baltsen of zelfs al bezig met inspectie van oude nesten. Sommige vogels waren zelfs al bezig met nestbouw.

Tijdens de tellingen zijn ook andere leuke soorten opgemerkt. Zo is de Velduil in december wel heel erg leuk en in februari werden al 5 Lepelaars gezien en 5 Witgatjes, een zingende Grote Lijster, Grote Zee-eend, een volwassen Zwartkopmeeuw, Krooneend, 10 Boomleeuweriken en diverse Cetti's Zangers. Het is de bedoeling om deze tellingen jaarlijks te herhalen in december en februari.

Onderstaande overzichtjes geven de aantallen weer van de laatste 5 teljaren in het verleden.

decembertellingen						
	2003	2004	2005	2006	2007	2018
Blauwe Kiekendief	4	6	14	7	9	16
Bruine Kiekendief	0	1	4	1	7	1
Buizerd	256	441	367	329	328	277
Havik	4	4	4	8	7	1
Ruigpootbuizerd	2	2	1	4	2	3
Slechtvalk	0	4	1	4	4	2
Smelleken	0	5	2	3	1	1
Sperwer	3	9	16	12	11	4
Torenvalk	23	56	25	38	33	46
Zeearend	0	2	0	3	0	1

Januari tellingen						
	2004	2005	2006	2007	2008	2019
Blauwe Kiekendief	5	15	12	7	16	11
Bruine Kiekendief	1	0	1	1	2	0
Buizerd	326	386	299	236	293	274
Havik	6	8	4	3	1	3
Ruigpootbuizerd	3	2	2	4	1	1
Slechtvalk	2	3	1	2	1	1
Smelleken	1	0	2	4	1	0
Sperwer	7	11	7	7	13	5
Torenvalk	26	57	20	23	31	39
Zeearend	3	2	2	2	3	0

Greet Boomhouwer

Mijn eerste roofvogeltelling

Op 15 december 2018 en 24 februari 2019, in de auto met Wim Sluijs, Hans Havinga en John Johnson.

Van de zomer ben ik pas echt begonnen met vogelen en daarom vol enthousiasme de vogelherkenningscursus gaan doen. in de nieuwsbrief las ik over de roofvogeltellingen. Natuurlijk wil ik mee! Wat een kans om van ervaren vogelaars sneller en beter te leren kijken.
Zodoende gingen we op 15 december een slingerende route doen tussen Ibisweg en Vogelweg tot aan de Knardijk. Om vervolgens dezelfde truc in het zuidelijke deel toe te passen. We hadden een strakke rolverdeling gemaakt. Wim stuurde, ik registreerde alle waarnemingen direct digitaal, Hans las kaart en John moest opletten, wat wij natuurlijk allemaal deden.

In eerste instantie waren het met name de Buizerds,

Buizerd, Zeewolde, 24 februari 2019, Nelleke Seegers

Grote Zilverreigers en Torenvalkjes waar ons oog op viel. En natuurlijk de Blauwe Kieken die ook erg willig waren. We kwamen langs gebieden waarvan ik verwachtte vogels te zien, maar die leeg bleken. Maar ook andersom! Op een bepaald moment zei Wim "hier kunnen we wat vlotter door, zit eigenlijk nooit iets." En tuurlijk zie je daar dan ineens honderden Holenduiven in de bomen.

In de loop van de middag vroeg ik Wim om even te blijven staan, omdat ik twijfelde tussen Buizerd en Ruigpoot. Terwijl wij aan het determineren zijn, zag Wim in enen een zekere Ruigpootbuizerd in de verte boven een boerderij. En wie schetste onze verbazing? Een Velduil werd opgeschrokken door de Ruigpoot en vloog zo onze kant op. Wow, wat een mooi beest! Dit was echt de kers op de taart van een geweldig mooie dag! Dat smaakte naar meer.

Sperwer, Zeewolde, 24 februari 2019, Nelleke Seegers

Op zondag 24-2 was het weer zover en stond de 2e roofvogeltelling op het programma. Om 8 uur verzamelden we bij Wim, om vervolgens de polder in te duiken. Dezelfde route als in december. In tegenstelling tot de vorige keer, was het nu al lekker licht. Vol verwachting begonnen we aan de trip. Het eerste deel bleek echter erg stil in vergelijking met vorige keer. Totdat we een boerderij passeerden… 1, nee 2 Torenvalken! En ze gingen spontaan paren. De heren kregen het er warm van en we stopten, zodat de jassen uit konden.

Torenvalk, 22 februari 2019, Erna Koelman

Al verder onze weg vervolgend kwamen we nog vele Buizerds tegen, enkele Blauwe kiekendieven en wat Torenvalkjes. Maar ondanks het schitterende lenteweer, was het rustig met de roofvogels. Op een gegeven moment denkt Wim een Havik te zien. Snel stoppen, scope erop, het is een …plastic zak bungelend in een boom. Helaas… geen mooie soort om toe te voegen. Al met al hebben we vreselijk genoten van het schitterende weer, 67 Buizerds, 32 Grote Zilverreigers, 8 Blauwe Reigers, 9 Torenvalken en 5 Blauwe Kieken in ons telgebied. Een ding is zeker: volgend jaar doen we weer mee!

Tanja de Leeuw

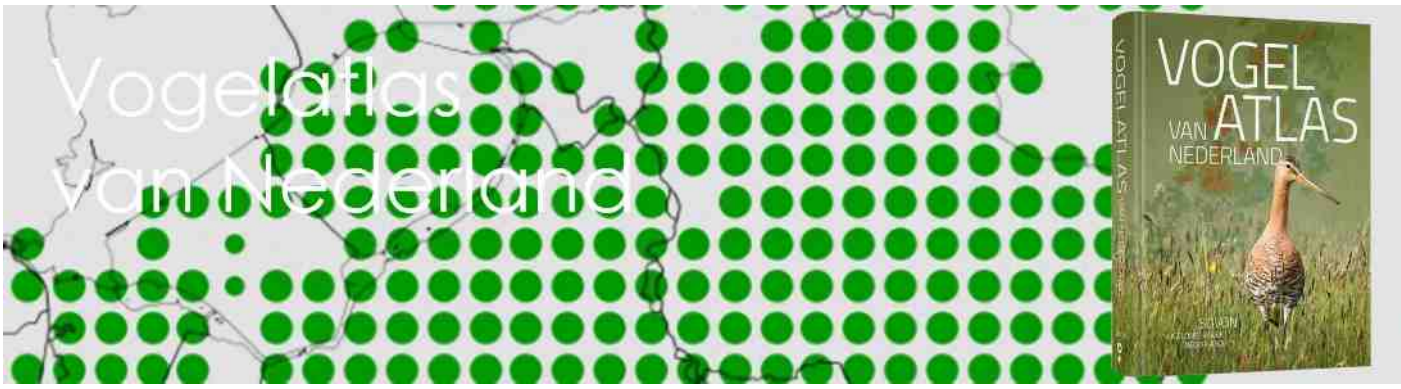

Met het formaat en het gewicht van een gewassen grindtegel ligt dan eindelijk de nieuwe Atlas van de Nederlandse Vogels op de salontafel. De reden dat hij daar ligt is tweeledig. In de eerste plaats is het een verrassend en boeiend naslagwerk, goed voor maanden bladeren. De andere reden is dat het boek flink aan de maat is en daarvoor een volledige renovatie van de boekenkast noodzakelijk wordt. Voor iedereen die eraan heeft bijgedragen is het boek ook iets om trots op te zijn. In dit en de komende nummers een inkijkje in dit nu al fenomenale ornithologische monument.

In 2011 maakte SOVON Vogelonderzoek Nederland bekend dat zij, na de succesvolle vogelatlassen uit 1979, 1987 en 2002, weer de volledige vogelstand van Nederland in kaart wilde brengen. Het veldwerk zou van december 2012 tot en met de zomer van 2015 duren en vele honderden vogelaars zouden alle atlasblokken en een selectie van kilometerhokken in Nederland uitkammen op winter- en broedvogels.
Deze nieuwe vogelatlas moest niet alleen inzichtelijk maken hoe de verspreiding van onze broedvogels en overwinteraars in de afgelopen decennia is veranderd, maar ook een stap verder gaan dan de ervoor verschenen atlassen. Ook de dichtheden en populatiegroottes van vogels in Nederland moesten uit dit project rollen. Om die honderden tellers te ondersteunen en het telwerk in goede banen te leiden, werden districts-coördinatoren aangezocht, in het SOVON–jargon de Atlas-DC's. Voor het district Flevoland werden wij benaderd en graag hebben wij die uitnodiging aanvaard. In dit eerste artikel belichten we de opzet en de veldmethoden, in volgende nummers van de Grauwe Gans zullen we een aantal vogelsoorten bespreken waar de Flevolandse situatie grote veranderingen laat zien. Voor dit artikel maken we dankbaar gebruik van Hans Schekkerman e.a. 2012.

Waarom een nieuwe atlas?
Het veldwerk van de vorige 'Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000' (Sovon 2002) lag 12 jaar achter ons. Maar vogelaantallen veranderen. Populaties groeien en krimpen. En ook de ruimtelijke verspreiding kan veranderen. In Nederland gaat dat rap, en Flevoland is daar zeker geen uitzondering in. Met de veranderingen in zowel de aantallen als de verspreiding gaat rap. Natuurlijk is dat in de eerste plaats evident in het nog relatief jonge Flevolandse landschap, maar ook elders in het land is de vogelwereld in beweging. Er waren dus voldoende redenen om weer aan een nieuwe atlas te beginnen. Denk maar eens aan de spectaculaire vestiging van de Grote Zilverreiger als broedvogel en de grote aantallen overal rondhangende vogels buiten de broedtijd. Of aan de opmars van de Cetti's Zanger en de teloorgang van de Bonte Kraai. De kolonisatie van de Flevolandse bossen door de Boomklever. Maar er zijn ook subtielere veranderingen zoals de Buizerd en Kievit in Flevoland waarvan de omvang zonder goede tellingen nog moeilijk is te bevatten.

Ook in het Nederlandse en Europese natuurbeleid is de behoefte aan actuele gegevens over verspreiding en aantallen van vogels sterk toegenomen. De aantalsontwikkelingen zijn meestal wel uit de meetnetten van SOVON te halen, maar de verspreiding van vogels wordt met deze meetnetten minder goed gevolgd. Informatie over het lokale voorkomen van vogels speelt tegenwoordig een cruciale rol bij de aanwijzing van te beschermen gebieden, het opstellen van beheerdoelen en plannen, wettelijke toetsing van plannen, het evalueren van beleid en beheer en het opstellen van de Rode Lijst.

Opzet van het onderzoek
Om de deelname aan dit project te vergemakkelijken, koos SOVON voor een eenvoudige en niet al te tijdrovende opzet. En we moeten zeggen, daar zijn ze volledig in geslaagd. Het was mogelijk om losse waarnemingen in te sturen maar ook het volledig uitkammen van de atlasblokken (5 bij 5 kilometer) was mogelijk. De digitale invoermogelijkheden waren zeer gebruiksvriendelijk, de controle van de gegevens werd daardoor ook nog eens makkelijk en snelle rapportage van de controle zorgde voor een goede betrouwbare dataset.

Het belangrijkste onderdeel was wel die telling van de atlasblokken waarin Nederland is opgedeeld. In deze blokken van vijf bij vijf kilometer waren acht blokken van 1 km2 aangegeven (het gouden grid) waar de teller tweemaal per seizoen een uur lang op zoek moest naar vogels. Zeldzame vogels werden ingetekend, van schaarse vogels de aantallen geturfd en van de meest algemene soorten werd alleen de aan- of afwezigheid gevraagd. Binnen dat uur per kilome-

terhok werd ook gevraagd om middenin het blok vijf minuten lang alle aan het landschapgebonden vogels te tellen. Op die manier ontstond ook zicht op de (relatieve) aantallen van de meest algemene vogels. Bovendien werd gevraagd om ook buiten het 'gouden grid' (dus in de andere 17 kilometerhokken) op zoek te gaan naar aanvullende waarnemingen, bijvoorbeeld in afwijkende biotopen die niet in 'het gouden grid' te vinden waren.

Door het koppelen van de gegevens van alle andere SOVON-projecten (BMP, PTT, Watervogeltellingen etc) en waarnemingen uit waarneming.nl ontstond een goed beeld van de vogelbevolking per atlasblok. De teller werd vervolgens gevraagd een totaalschatting te geven van de broedvogelaantallen en de winteraantallen.

Werving tellers

In Flevoland liggen (deels of geheel) 90 atlasblokken. SOVON heeft alle tellers die bij voorgaande atlasprojecten al in die atlasblokken hebben rondgelopen weer benaderd voor een nieuwe telling. Dit leverde al in een klap veel toezeggingen op. De Atlas-DC's hebben vervolgens nog in hun netwerk en bij de plaatselijke natuurgroepen tellers geronseld. In totaal hebben 77 tellers gegevens over deze blokken ingestuurd. Een aantal tellers nam meerdere atlasblokken voor hun rekening, soms wel vijf of zes! Andere tellers stuurden losse waarnemingen in, of telden een los kilometerhok. In het laatste teljaar waren nog wat blokken vacant en daar wisten we met een aantal volhouders de laatste noodzakelijke meters te maken. We zijn er super trots op dat het ons gelukt is om de hele provincie met tellingen gedekt te krijgen.

Resultaten

Tijdens de atlasperiode zijn 150 broedvogelsoorten in Flevoland vastgesteld en 185 wintergasten. Opgemerkt moet worden dat het totaal aantal soorten dat in de atlasperiode in Flevoland is waargenomen wel hoger ligt (volgens waarneming.nl 289 soorten). Het verschil is te verklaren doordat de atlas zich richtte op broedvogels in de periode 1 april tot en met 30 juni en de wintervogels in de periode van 1 december tot en met 28 februari. Doortrekkers kwamen alleen in de atlas als er een vermoeden van broeden bestond, of als er ook individuen in de winter van werden gezien. Om die reden missen bijvoorbeeld Kleinste Jager en Bosruiter in de atlas. Deze soorten broeden niet in Nederland en ook in de wintermaanden worden ze niet in onze contreien waargenomen.

Voor wie als vogelaar al een tijd meeloopt in Flevoland zijn sommige resultaten in de atlas geen grote verrassing. De teloorgang van de Bonte Kraai en de Frater zijn evident. Ook het laatste bolwerkje van de Kuifleeuwerik in Flevoland (Lelystad) is sinds de vorige atlas verlaten. Ondanks het feit dat de hele provincie werd uitgekamd, werd van deze drie soorten geen enkel individu meer gevonden. Voor de Bonte Kraai worden

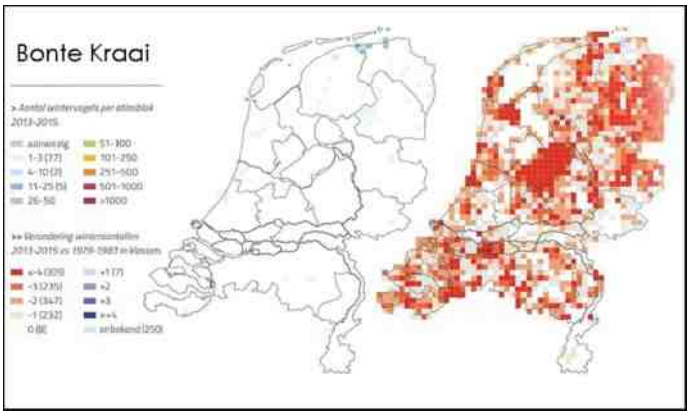

Kaartje Bonte Kraai

in de atlas een aantal factoren genoemd. Bonte Kraaien overwinteren steeds meer in de eigen broedgebieden door verbeterde voedselsituatie door intensievere landbouw en bevolkingsgroei (meer afval). Bovendien zal klimaatverandering daarbij ook een duw in de rug hebben gegeven. En als vierde factor noemt Willen van Maanen in de atlas de concurrentie met Zwarte Kraaien in onze contreien. Voor de Frater zijn de veranderingen minder makkelijk te duiden. Voor Flevoland zal zeker de cultivatie na de ontginning en ontginningslandbouw met veel winterse stoppelvelden een reden zijn. Een aanwijzing daarvoor is het feit dat tijdens het atlasonderzoek in de jaren 1979-1983 de Frater nog algemeen was in Zuidelijk-Flevoland. In Oostelijk-Flevoland en de Noordoostpolder, delen van de provincie die al decennia eerder droogvielen, was de stand in de jaren 79-83 al veel lager. Maar we zien ook in andere gebieden in Nederland een grote achteruitgang (Drenthe, Rivierengebied en Zeeland, waar de cultivatie zoals in Zuidelijk-Flevoland natuurlijk niet een rol van betekenis speelt). Het verdwijnen van de Kuifleeuwerik heeft zich in heel West-Europa afgespeeld en in Nederland was aan het eind van de atlasperiode nog één locatie met Kuifleeuweriken: een industrieterrein in Den Bosch. In de atlas wordt de snelle stedenbouw en verdichting in de steden als oorzaak genoemd. Zelf lijkt ons dit niet het hele verhaal, de bouwterreinen in Almere worden tegenwoordig namelijk wel bevolkt door Veldleeuweriken. Vermoedelijk zijn de bouwterreinen ten opzichte van akkers en graslanden ook voor Veldleeuweriken al marginaal biotoop. In veel van die industriële agrarische akkers is voor de Veldleeuwerik al helemaal niets meer te halen. Het is niet ondenkbaar dat de Veldleeuwerik de Kuifleeuwerik op de bouwterreinen weggeconcurreerd heeft.

Maar het is niet alleen droefenis, een aantal soorten zat de laatste decennia juist in de lift: Grote Zilverreiger, Boomklever, Raaf en Cetti's Zanger. Andere soorten zoals de meeste ganzen gaven flinke gebieden weer prijs. In de komende nummers van de Grauwe Gans zullen we een aantal van die opmerkelijke klimmers en dalers nader bespreken.

Ton en Victor Eggenhuizen

Grachtentelling Almere

Verslag door Klaas Oudshoorn (commissie grachtentelling). In het 2e weekend van januari zijn ook dit jaar weer alle vogels in de grachten van Almere geteld. Circa 20 leden van de vogelwacht hebben aan deze telling meegedaan. In de zomer, maar zeker ook in de winter, vormen onze grachten een prima verblijfplaats voor heel wat vogels.

Het is interessant om te zien welke vogels er in welke aantallen voorkomen. Voor een aantal cursisten is de grachtentelling een leuke gelegenheid om eens kennis te maken met het fenomeen 'vogels tellen'. En inmiddels zijn er ook enkele mensen, die meerdere jaren achter elkaar het zelfde gebied tellen. Dat is natuurlijk geen verplichting, maar als je wilt mag je je 'eigen gebied' het volgende jaar weer tellen.

Voor het vierde jaar zijn alle waarnemingen nu ingevoerd op waarneming.nl. De Top 5 van de waargenomen soorten laat het volgende beeld zien over de afgelopen jaren.
Het gaat om soorten die wij ervaren als zeer algemene soorten. Toch staan 2 van deze 5 soorten op de Oranje Lijst van bedreigde vogels in Nederland. Zie daarvoor het eind vorig jaar verschenen boek 'Bedreigde vogels in Nederland'[1]. Dat is trouwens een erg fraaie en interessante uitgave. De twee soorten, die op de Oranje Lijst staan, zijn Kokmeeuw en Waterhoen. De aantallen van deze soorten lopen sterk terug. We zullen de komende jaren kunnen zien, hoe de aantallen zich ontwikkelen in Almere.

Wilde Eend, Almere, 26 januari 2109, Klaas Oudshoorn

In totaal zijn tijdens de telling van 2019 beduidend minder vogels waargenomen dan de jaren ervoor. Heeft dit te maken met de zachte winter, waardoor vogels de beschutting van de grachten minder nodig hebben? Of met het slechte weer op zaterdag? Of heeft het toch te maken met de totale teruggang in aantallen vogels voor wat betreft veldsoorten? Ook dit zal interessant zijn om de komende jaren in de gaten te houden. Hieronder nog een staatje van de aantallen waargenomen vogels per geteld blok.

Commissie Grachtentelling
Hilma Kosters
Marleen Luyten
Klaas Oudshoorn

[1] Kwak R. e.a. (Vogelbescherming Nederland) 2018, Bedreigde vogels in Nederland, p. 24.

Kokmeeuw, Almere, 26 januari 2019, Klaas Oudshoorn

	2016	2017	2018	2019
Grachtentelling Almere Buiten	**2026**	**2356**	**1616**	**1305**
GTA_BUITEN - BLOK A - BUITEN ZUID	780	237	546	352
GTA_BUITEN - BLOK B - BUITEN WEST	621	692	554	318
GTA_BUITEN - BLOK C - BUITEN NOORD	265	416	174	263
GTA_BUITEN - BLOK D - BUITEN OOST	312	190	264	192
GTA_BUITEN - BLOK E - INDUSTRIETERREIN DE VAART	48	129	78	180
Grachtentelling Almere Haven	**1054**	**798**	**801**	**639**
GTA_HAVEN - BLOK A - WIERDEN EN GOUWEN	304	233	263	221
GTA_HAVEN - BLOK B - HOVEN EN MARKEN	441	431	277	238
GTA_HAVEN - BLOK C - WERVEN EN GRIENDEN	62	61	93	44
GTA_HAVEN - BLOK D - OVERGOOI	247	73	168	136
Grachtentelling Almere Poort	**296**	**296**	**453**	**274**
GTA_POORT - BLOK A - HOMERUSPARK	159	159	158	83
GTA_POORT - BLOK B - POORT WEST	103	103	191	86
GTA_POORT - BLOK C - POORT OOST	34	34	104	105
Grachtentelling Almere Stad	**4165**	**4492**	**4402**	**3708**
GTA_STAD - BLOK A - FILMWIJK, DANSWIJK, PARKWIJK	513	578	1072	1038
GTA_STAD - BLOK B - CENTRUM, VERZETSWIJK	348	183	291	228
GTA_STAD - BLOK C - WATERWIJK	294	407	265	308
GTA_STAD - BLOK D - KRUIDENWIJK, BEATRIXPARK	513	303	410	362
GTA_STAD - BLOK E - MUZIEKWIJK NOORD	240	263	338	283
GTA_STAD - BLOK F - STEDENWIJK	591	1127	480	713
GTA_STAD - BLOK G - MUZIEKWIJK ZUID	507	807	692	357
GTA_STAD - BLOK H - TUSSEN DE VAARTEN	428	265	277	114
GTA_STAD - BLOK I - NOORDERPLASSEN WEST	731	559	577	305
Eindtotaal	**7541**	**7942**	**7272**	**5926**

Grachtentelling over de jaren 2016-2019

Meerkoet, Almere, 26 januari 2019, Klaas Oudshoorn

	2016	2017	2018	2019
Kokmeeuw	2.700	2.842	2.397	1.924
Wilde Eend	2.092	2.262	1.555	1.549
Meerkoet	1.662	1.534	1.979	1.324
Waterhoen	346	434	455	334
Kuifeend	236	278	291	227
Totaal	**7.036**	**7.350**	**6.677**	**5.358**

Top 5 van de waargenomen soorten in 2016-2019

Stormmeeuw, Almere, 26 januari 2019, Klaas Oudshoorn

Wilde Eend, Almere, 26 januari 2019, Klaas Oudshoorn

Een middagje 'tussen de vogels'

12/13 januari 2019 Grachtentelling
Een jaar geleden al was ik tijdens een cursusavond overgehaald om mee te doen aan de grachtentelling en een gebiedje voor mijn rekening te nemen. Die dichterbij huis waren al vergeven maar Almere Haven Gouwen/Wierden was nog vrij en dat leek me leuk want dan zou ik weer eens door mijn oude buurtje dwalen. Dit jaar kon ik weer 'met voorrang' hetzelfde gebiedje krijgen.

Kokmeeuw, Almere, 26 januari 2019, Klaas Oudshoorn

Op de fiets
Van de vorige keer wist ik: met de auto de telling doen is misschien niet slim. Je loopt eigenlijk dubbel zoveel. Ben je niet alleen uitgeteld maar raak je het ook. Op de fiets dus. Het was wel een flink eind om er te komen, dat dan weer wel. "Hè gelukkig", begint toch net het zonnetje te schijnen toen ik bij mijn startpunt kwam. "Hallo, daar zit al gelijk een mooie Blauwe Reiger aan de waterkant". Ik had een telformulier gemaakt naar voorbeeld van Klaas en op een plankje kon ik dat mooi op de bagagedrager met de snelbinder vast zetten: lekker handen vrij om te fietsen of te lopen met de fiets aan hand.

Daar gaan we
Langs het water fietsen, maar ook de fiets neerzetten en even lopen naar de waterkant en links-rechts speuren of er niets vlak aan de rand zit. Toch nog even omfietsen om de boel van de andere kant te bekijken, natuurlijk oppassen "niet dubbel tellen nu". Maar het aantal vogels is echt niet zo groot dat je in de war raakt. Nee, onderweg kun je gewoon genieten: "Goh, die eenden hebben daar een soort schuilhut". "Zo, die Aalscholver heeft een dikke vis te pakken". "Grappig toch die grazende Meerkoeten".

Meeuwen, meeuwen, meeuwen
Meer in de wijk, en ook als ik op bruggetjes stil sta om over het water uit te kijken: de meeuwen krijgen je 'in het vizier'. Lastpakken zijn het, herrieschoppers. Ze beginnen om je heen te zwermen en op de brugleuning te zitten. Je krijgt het idee dat ze je volgen. "Ja jongens het is goed met je, ik heb jullie net al bij de Albert Heijn geteld." Kokmeeuwen plenty natuurlijk, maar thuis van tevoren had ik nog even in mijn vogelgids gekeken "want als ze groenige poten hebben dan zijn het … meeuwen."

Knobbelzwaan, Almere, 26 januari 2019, Klaas Oudshoorn

Wilde Eend, Almere, 26 januari 2019, Klaas Oudshoorn

Leuke finale
Laatste stukje tot de eindstreep, ach ik overzie het wel: daar zit niets meer. "Nou toch nog even doorlopen dan", en ja hoor op de laatste meter tóch nog een Blauwe Reiger tussen het riet: die leek wel beteuterd te kijken, was ie toch nog 'afgevinkt'. Terug naar huis fietsend realiseerde ik me: "vreemd eigenlijk, geen enkele Kuifeend gezien". So be it, die zou ik echt wel herkend hebben. Een tussenstop voor een lekker broodje met koffie gemaakt en weer gemerkt dat Almere een paradijs voor fietsers is. Maar ook dus een paradijs voor watervogels! Ik vond het erg leuk om daar eigenlijk even tussen te vertoeven.

Arjan Schipper

Vogels in de Kunst

Begin 2018 heeft het Fries Museum dit bijzondere werk, met steun van de Stichting Woudsend Anno 1816, kunnen aankopen. Deze wereldberoemde houtsnede op papier, "Dag en Nacht" is geniaal. Velen onder ons zullen de foto herkennen. Prachtige ingenieuze houtsnede met donkere vogels die naar links vliegen en lichte vogels die naar rechts vliegen. Deze prent is, als één van Escher's eerste landschappen, één van zijn belangrijkste werken geïnspireerd door een regelmatige vlakverdeling. Deze houtsnede uit 1938 geeft het Hollandse polderlandschap weer. Met zijn akkers, sloten en vaarten zoals Escher dat zag. Als graficus laat hij de akkers vogels worden en verandert hij dag in nacht; de vogels vliegen in tegengestelde richtingen over het landschap. In "Dag en Nacht" zien we het landschap langzaam veranderen in witte en zwarte vogels: links is het dag rechts is het nacht. Doordat Escher twee blokken gebruikte tijdens het drukken ontstond door de grijstinten een soort overgang van dag naar nacht.

Maurits Cornelis Escher (1898-1972) is een van Nederlands beroemdste kunstenaars, bekend van zijn mathematische en onmogelijke voorstellingen. In het kader van Culturele Hoofdstad van Europa 2018, wijdde het Fries Museum in Leeuwarden, 120 jaar na zijn geboorte, een tentoonstelling aan deze kunstenaar: "Escher op reis". De tentoonstelling geeft een beeld van de veranderende atmosferen in zijn werk; van bekneld door het kader van het Nederlandse leven naar het warme licht van Italië. Het Italiaanse landschap zal later zijn muze worden. Opgeleid aan de School voor Bouwkunde en Sierende Kunsten in Haarlem begon hij te werken als graficus. Eerste eigen werken waren een linoleumsnede (zelfportret-1916) en een houtsnede (1922) : "Sint Franciscus de vogelen predikend", waar vogels voor het eerst in beeld komen. De vogel keert regelmatig terug in Escher's prenten.

Tot 1935 is hij heel productief in het maken van litho's en houtsneden van gebouwen en landschappen in Italië, maar hij vlucht naar Zwitserland vanwege het opkomende fascisme. Echter daar wordt hij ongelukkig van de 'vormeloze besneeuwde bergen'. Hij wil weer op reis. Ditmaal naar Spanje, naar Granada. Het Alhambra met de complexe Arabische tegelmotieven op wanden en vloeren, in eindeloze herhalingen, treffen hem diep. Dit verandert hem dusdanig, dat hij in zijn werk van 'landschappen' overgaat naar 'beeldgedachten'.

Na een periode in Zwitserland en in België is hij, vanwege het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, weer in Nederland, Baarn. Het landschap is niet langer zijn inspiratiebron, hij richt zich nu op ontwerpen van patronen waarin dieren en figuren naadloos op elkaar aansluiten. Gefascineerd door de contrasten tussen vorm en restvorm, tussen voor- en achtergrond

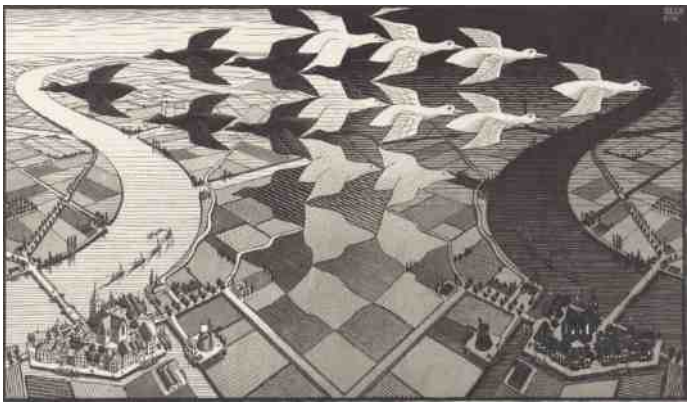

Dag en Nacht, M.C.Escher © 2019 The M.C.Escher Company, Baarn. Alle rechten voorbehouden. www.mcescher.nl

en tussen plat en 3-dimensionaal. Hiermee wordt hij geliefd en gekend tot op de dag van vandaag. Zijn werken zijn misschien nog veel beroemder dan de kunstenaar zelf.

Een van zijn eerste pogingen om vlakvullingen tot leven te brengen is "Lucht en Water", houtsnede 1938. Vogels horen thuis in de lucht, vissen in het water. De inhoudelijke associatie brengen Escher tot een prent waarin hij de vogels en de vissen in elkaars omgeving laat overvloeien. Het fascineert hem dat het menselijk brein zijn vlakvullingen niet in zijn geheel kan waarnemen: wij kijken of naar de zwarte vogels of naar de witte vissen. Kijk zelf maar…

Op 12 februari 2019 is één van de 650 houtsneden van "Dag en Nacht" in Leiden geveild. De exemplaren, die slechts sporadisch geveild worden, kunnen wel 10.000-en euro's opbrengen. Minimum inzet in Leiden was 15.000 euro...

Nicolette van der Ben

Bronnen:
Catalogus tentoonstelling "Escher op reis". Frederico Giudiceandrea.
Fries Museum, 2018.
De Magie van M.C. Escher. J.L.Locher en W.F.Veldhuysen.
Taschen.
De Gooi- en Eemlander, vrijdag 1 februari 2019.

Vogels en Vissen, M.C.Escher © 2019 The M.C.Escher Company, Baarn. Alle rechten voorbehouden.

De Nederlandse Zeearend

in 5 jaar tijd van 5 naar 15 paar !

In 1999 sprak de in Canada wonende Nederlandse vogelaar Dick Dekker zijn verbazing uit over de lage aantallen grote roofvogels in Nederland. Hij was langs de kust van British Columbia gewend dat er tientallen Amerikaanse Zeearenden en slechtvalken profiteerden van de overvloedig aanwezige watervogels en vis. Bij een bezoek 20 jaar terug aan Nederland zag hij duizenden ganzen en eenden zonder dat daar op gejaagd werd. Inmiddels kunnen we stellen dat die situatie sterk veranderd is.

Anno 2019 huisvest Nederland bijna 200 paar slechtvalk en 15 paar Zeearend die profiteren van de vele stadsduiven, miljoenen watervogels en rijke visstand. Toppredators boven aan de voedselketen die hun plek in ons geurbaniseerde land hebben gevonden. Voor de Zeearend geldt dat de populatie in slechts 5 jaar tijd (2014-2019) verdriedubbeld is: van 5 naar 15 paar. Hoe dit verlopen is, in welke gebieden en met welke consequenties wordt in dit artikel beschreven aan de hand van veldwaarnemingen, literatuur en onderzoek. De positieve ontwikkeling van de Nederlandse zeearendpopulatie is grotendeels te danken aan een schoner milieu en intensieve bescherming in de buitenlandse broedgebieden. Hierdoor breidde de soort in de kernpopulaties rond de Oostzee zodanig uit dat er nieuwe gebieden in Europa konden worden gekoloniseerd. Zowel in Nederland als rond de meren in Oost Frankrijk leidde dit tot de permanente vestiging van de Zeearend als broedvogel. Aan het einde van dit artikel staat een lijst met sites waar voor de zeearend-diehards alle mogelijke informatie te vinden is over onderzoek, verspreiding en populatieontwikkeling.

Nieuwe vestigingen in Nederland: op het eiland de Dode Hond en bij het Zuidlaarder Meer

De vestiging van een nieuw zeearendpaar verloopt meestal via een vast patroon waarbij er een paar onvolwassen vogels zich jaarrond in een biotoop vestigen. In Duitsland noemen ze dat een 'Verlovingspaar' wat vaak, bij een juiste match, na enkele jaren tot succes leidt. Zo ook langs het Eemmeer waar vogelaars en fotografen vanaf 2016 een toenemend aantal waarnemingen van een bijna volwassen zeearendpaar registreerden. De vogels bleken een grote belangstelling voor recreatie eiland de Dode Hond te hebben wat grenst aan een uitgestrekt afgesloten Natura-2000 zone met veel potentiële prooi. De Dode Hond stond echter ook op de nominatie om verder als watersporthotspot ontwikkeld te worden in het kader van het plan 'Gastvrije Meren'. Dankzij nauwkeurig monitoren van dit paar door Vogel Werkgroep Gooi (VWG) en goed overleg met Staatsbosbeheer kon de uitvoering van deze plannen worden voorkomen. Intensieve verblijfsrecreatie op het eiland zou funest zijn geweest voor de kwetsbare eilandavifauna waarbij het zeearendpaar letterlijk het grootste slachtoffer zou worden. Dat dit eerste paar voor de provincie Noord Holland in 2018 succesvol was met 1 groot gebracht jong was voor de natuurbescherming een geschenk uit de hemel.

Opmerkelijk is dat bijna alle zeearendhabitat in ons land door menselijk handelen is ontstaan, vaak na waterrampen. In 1995 werden duizenden mensen uit het rivierengebied geëvacueerd vanwege het hoge water en in 1998 stroomde de stad Groningen bijna onder. Dit leidde tot extra stroom- en waterbergingsgebied in de Biesbosch waar de polders van Noordwaard, Hardenhoek en Tongplaat onder water werden gezet door instroom van de nabije rivieren. Hierdoor ontstonden ondiepe visrijke wetlands met duizenden eenden en ganzen, een waar zeearendeldorado. Onder Groningen gebeurde hetzelfde rond het Zuidlaardermeer waar in 2017 het eerste zeearendpaar 1 jong groot bracht, in 2018 werden dat er zelfs 2. Goed beschouwd is het hele IJsselmeer met Randmeren door aanleg van de Afsluitijk in 1933 een ge-

Zeearend jaagt op karpers bij laag water, Harderbroek, 22 juni 2017, Martijn de Jonge

Aantallen broedparen Zeearenden en nakomelingen t/m 2018 (versie 1.2 15/8/18)

				cummulatief	1	2	4	5	6	9	15	22	29	38	44	58	73	73		
		totaal t/m 2018	73	aantal/jaar	1	1	2	1	1	3	6	7	7	9	6	14	15	0		
			Totaal	jaar	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Gemiddeld	
1	Oostvaardersplassen	Flevoland	19		1	1	2	1	1	2	1	2	3	2	1	2	0		1,5	
2	Lauwersmeer	Friesland	9							1	1	2	0	0	1	2	2		1,1	
3	Ijsselmonding/RBZ	Overijssel	8								2	1	0	2	0	2	1		1,1	
4	Brabantse Biesbosch	Brabant	11								2	2	2	3	0	0	2		1,6	
5	Dortse Biesbosch	Zuid-Holland	9										2	1	2	2	2		1,8	
6	Zwarte meer	Overijssel	5											1	2	2	0		1,3	
7	Spijk-Bremerberg (Biddinghuizen)/Veluwemeer	Flevoland	4													2	2		2,0	
8	Alde Feanen	Friesland	3													1	2		1,5	
9	Koudum/Fluesen	Friesland	0													0	0		0,0	
10	Zuidlaardermeer	Groningen	3													1	2		1,5	
11	Tiengemeten/Hellegatsplaten	Zuid-Holland	0													0	0		0,0	
12	Eemmeer (eiland" De dode Hond")	Noord-Holland	1														1		1,0	
13	Noord Veluwe (Terrein Defensie)	Gelderland	0													0	0		0,0	
14	Volkerak/Slikken van de Heen	Zeeland	1														1		1,0	
15	Wijhe/Olst (langs IJssel)	Overijssel	0														0		0	
16																				
					2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		
				Aantal nesten	1	1	1	1	1	2	4	4	5	6	6	12	15	0		
				Aantal nesten met jong(en)	1	1	1	1	1	2	4	4	3	5	4	8	9	0		

Overzicht Nederlandse broedparen opgesteld uit diverse bronnen door Peter Heidemann op Fb.

Net uitgevlogen Zeearenden,Tongplaat, ZH-Biesbosch, 16 augustus 2014, Martijn de Jonge

bied met seizoensgebonden tij geworden waar de waterstand vooral fluctueert met de aan- en afvoer van rivierwater en onder invloed van de windrichting. Dit landschap vertoont grote overeenkomsten met de brongebieden van de Europese zeearendpopulatie rond de Oostzee. Het verbaast dan ook niet dat de eerste in Nederland gevestigde vogels uit die regio afkomstig zijn.

Nestbomen en broedplaatsen

In Duitsland, Polen en Zweden broedde tot 25 jaar terug de Zeearend meestal op afgelegen en moeilijk bereikbare plaatsen. Diep in een oud bos werd er in een oude vliegden of beuk een nest gebouwd wat vaak tientallen jaren mee ging. Toen in 1998 bij Wismar aan de Oostzee een paar vlak bij de stad in een populier zich vestigde was dat groot nieuws. In die tijd werden ook de eerste populierennesten vanuit Polen gemeld. Wat voor deze landen een noviteit was, is in Nederland meteen de regel geworden. Praktisch alle arendparen zitten aan de rand van een bos, op een eiland of in een alleenstaande boom. Vaak is dat een populier maar soms ook een wilg van bedenkelijke kwaliteit. Er gaan daardoor met een zekere regelmaat broedsels verloren, dat was het geval in Lauwersmeer, Vogeleiland en de Oostvaardersplassen. In dat laatste gebied verloren de arenden voorjaar 2018 de beide jongen toen hun nest half uit een brakke wilg woei en hun kroost te pletter viel. In de Lauwersmeer maakte een vallende tak een einde aan broedseizoen 2014 terwijl op het Vogeleiland in 2010 het nest de boom uitwoei. In Nederland is het klimaat ruiger dan in de bekende broedgebieden rond de Oostzee terwijl het broeden in boomsoorten met zacht hout de risico's aanmerkelijk vergroten. Daarbij is het belangrijk dat de Zeearenden de goede plek van een boom kiezen voor hun nest: het liefst in een gezonde vork van 4-5 takken tegen de stam. Nesten ver van de stam in de takken zijn een sollicitatie voor een broedseizoen zonder nakomelingen. Er is zover bekend in Nederland maar 1 geval van een klassieke nestkeuze in een afgelegen gebied. Dat vond plaats op de Noord Veluwe waar een paar in 2017 in een voor het publiek gesloten Defensieterrein nestelde. Hun nest bevond zich hoog in een oude vliegden maar bleef tot nu toe zonder succes . Op verschillende plaatsen in Nederland zijn kunstnesten voor Zeearenden gebouwd, dat leidde in 2018 tot het eerste succes op de Slikken van de Heen in Zeeland. Daar bracht een nieuw paar 1 jong groot, dit betekende het eerste broedgeval voor de Zeearend in Zeeland. Gezien de slechte staat van de door Watermerkziekte en grote grazers geplaagde wilgen in de Oostvaardersplassen zou een kunstnest hier mogelijk ook uitkomst bieden. Zeker als er een fraaie schuilhut bij geplaatst wordt.

Bescherming voor de Nederlandse Zeearenden

In Nederland vestigde het eerste zeearedpaar zich in de kern van de Oostvaardersplassen in 2004, hetgeen leidde in 2006 tot de eerste in Nederland geboren Zeearend. Dit paar zat in een luxe positie van een totaal afgesloten gebied met het natje en droogje naast de deur. In het voorjaar grauwe ganzenpullen, in de zomer vis en gevogelte en daarna desgewenst een grote grazer of een trekvogel. Ook de daarna gesettelde paren in Lauwersmeer, Ijsseldelta en Biesbosch hadden nog een zee aan ruimte. Vanaf 2012 werd het moeilijker toen in het Roggebotzand

het paar uit de IJsseldelta een nest ging bouwen. Dit voor publiek toegankelijke bos werd deels afgesloten, hetgeen ook met andere soortgelijke nieuwe broedgebieden gebeurde. Er dient steeds fors gepolderd te worden om de bosbouw- en recreatiebelangen te laten samengaan met het succesvol broeden van de Zeearend.

Visdiefjes op zeearendbord, IJsseldelta, 17 mei 2017, Martijn de Jonge

In dat opzicht hebben de Oostzeelanden het makkelijk: daar is genoeg ruimte om jaarrond het nest te beschermen. Meestal wordt in het broedseizoen 1 kilometer aangehouden en daarbuiten 300 meter. Gebieden waar zich gebruikte nesten bevinden blijven minstens 3 jaar na laatste broedpoging vrij van recreatie, bosbouw en andere activiteiten. In Nederland bevinden verschillende nesten zich op minder dan 300 meter van openbare weg of vaarwater. Er zal per geval moeten worden gekeken naar de maatregelen, soms is het goed om zoals in de IJsseldelta kreken af te sluiten waardoor je hengelbootjes buiten de deur kunt houden. Desondanks zullen de Zeearenden er ook aan moeten wennen dat ze in ons land een mooie, maar erg dicht bevolkte, biotoop bewonen.

Bedreigingen in binnen- en buitenland

In Duitsland blijkt bij niet-natuurlijke doodsoorzaken loodvergiftiging bovenaan te staan naast botsingen met treinen en crashes op windmolens. 'Bij natuurlijke' doodsoorzaken worden territoriumgevechten, infecties en Vogelgriep genoemd. Voor Nederland ligt dat anders aangezien hier niet met lood mag worden gejaagd en er nauwelijks aanvaringen met windmolens bekend zijn. In de provincie Flevoland stonden volgens het CBS eind 2017 2700 windmolens, er zijn uit deze provincie slechts 2 dodelijke ongevallen met Zeearenden als slachtoffer bekend: in 2008 en 2018. Mogelijk komt dat doordat de meeste molens in agrarische steppes staan die voor de Zeearend weinig interessant als jachtgebied zijn. Vergiftiging is bij ons wel een bedreiging: 2 zieke onvolwassen arenden werden in de Delta gevonden en weer opgelapt, dat gebeurde in 2013en 2016. In 2007 was een andere onvolwassen arend minder fortuinlijk in de Groningse Carel Coenraadpolder. Deze vogel werd dood aangetroffen op een akker bij een met vergif geprepareerde dode Houtduif.

Een apart geval was de onvolwassen (2e Kalenderjaar) Zeearend die in december 2016 in de Lindevallei bij het Friese Wolvega werd gevonden. Sectie op deze vogel werd door Hugh Jansman in Wageningen verricht, hij bleek gaten van hagel in zijn vleugel te hebben. Volgens Jansman was de vogel vanaf korte afstand geraakt, hij schatte op ongeveer 30 meter. Dat is ver beneden de gangbare vluchtafstand wat mogelijk lag aan het feit dat deze vogel met Vogelgriep van de hoog patogene variant H5N8 besmet bleek. Om die reden is het kadaver uiteindelijk vernietigd. In Noord Duitsland overleden in de winter van 2016-2017 minstens 15 Zeearenden aan deze zeer besmettelijk vorm van Vogelgriep. Buiten bekende doodsoorzaken worden er in het veld ook Zeearenden gevonden waarvan de doodsoorzaak niet meer is vast te stellen. Dat is de realiteit van een uitdijende populatie in een dicht bevogeld land. Het huidige aantal volwassen Zeearenden in Nederland schommelt tussen de 35 en 40 vogels. Met zo'n 50-60 onvolwassen rondhangende arenden zal de huidige in Nederland aanwezige populatie begin 2019 zo rond de 100 vogels tellen.

Onderzoeker Hugh Jansman bekijkt in Friesland geschoten Zeearend, Wageningen, 16 december 2016, Martijn de Jonge

Zeearenden waarnemen in Flevoland: de Randmeren zijn in trek

25 jaar terug kostte het urenlang blauwbekken langs de Oostvaardersplassen om een kans te hebben op een meestal onvolwassen Zeearend in de kijker. Nu de Zeearend in en om Flevoland met minstens 5 paar is vertegenwoordigd kun je ze jaarrond zien, soms zelfs boven Almere-centrum. Los van de Oostvaardersplassen begint zich langs de Randmeren een hele band van zeearendnesten te vormen Vanaf de Dode Hond volgt Biddinghuizen waarna er bij Elburg een territorium van Noord Veluwse Zeearenden is gevestigd. Daarna doemt de IJsseldelta op waar de arenden afwisselend het Roggebotzand of een lokaal eiland in het gebied bewonen. Het Zwarte Meer herbergt op het Vogeleiland al weer 10 jaar een territorium waar met wisselend succes wordt gebroed. Vanaf bijna alle Randmeerdijken heb je tegenwoordig kans op Zeearenden, de Vossemeerdijk bij Dron-

ten is een topper vanwege mooi licht, goed zicht en weinig verkeer. Op het Kampereiland geeft vogelijkpunt Jan Nap de mogelijkheid om vanaf 1 kilometer afstand het zeearendnest te bekijken, goede scope is een aanrader. Uiteraard geven de Oostvaardersplassen mooie mogelijkheden, de Zeearenden worden steeds meer langs de randen gezien bij de Grote Praambult en het Jan van den Boschpad. Een andere mooie optie is de hut in de Lepelaarplassen waar vaak onvolwassen vogels pleisteren. In 2011 zat hier de hele zomer een vogel die in 2010 in de Oostvaardersplassen uit het ei gekropen was. Deze arend had de gewoonte binnenkomende aalscholvers te verzuipen om vervolgens de vis uit hun krop te verorberen. Een mooi voorbeeld van kleptoparasitisme in de praktijk!

Toekomst voor de Nederlandse Zeearenden

Met de huidige toename van 10 paar in 5 jaar is het plafond nog lang niet bereikt. Markiezaatsmeer en Zeeuwse Delta lijken in het Zuiden mooie plekken terwijl centraal in Nederland Naardermeer-Ankeveen en de Grote Rivieren in beeld komen. Noordelijker lijken Weerribben-Wieden, Robbenoordbos in de Kop van Noord Holland en mogelijk Texel tot de vestigingsmogelijkheden te behoren. Biomassa in de vorm van vis en gevogelte zijn er ruim aanwezig, nestbomen zijn in deze gebieden eveneens beschikbaar. Wel zal de vestiging van een paar Zeearenden ingrijpende gevolgen hebben voor de overige vogels. In de Oostvaardersplassen lijkt er binnen straal van 1 kilometer rond het nest een 'No-Go'zone te ontstaan voor broedende reigers, aalscholvers en moerasvogels. Aangezien de Zeearenden meestal in de winter met de nestbouw starten worden ze soms verrast door de toenemende recreatie in voorjaar en zomer. Met goed beheer, vooral door overleg, zal dit in de meeste gevallen in goede banen kunnen worden geleid. De succesvolle recente vestiging op de Dode Hond is hier een mooi voorbeeld van. Bedreigingen zijn- en blijven de waterkwaliteit van de Grote Rivieren, de vele windmolens en incidentele vervolging. Daarnaast vormen grootschalige uitbraken van vogelgriep langs de Randmeren in Flevoland en Gelderland een potentiëel risico. Los daarvan lijken 20-25 paar nestelende Zeearenden voor Nederland in 2025 een reëel vooruitzicht. Het is goed dat de nieuwe Werkgroep Zeearenden Nederland zich inzet om, los van de terreinbeheerders, de populatie te monitoren door ringonderzoek, tellingen en bescherming.

Martijn de Jonge
Onafhankelijk fotograaf, publicist en vogel reisleider naar o.a. Polen, Spanje en Gambia. In de IJsseldelta organiseert hij vanuit Schokkerhaven zeearendtochten per boot om mensen van dichtbij kennis te laten maken met het leven van de Nederlandse Zeearenden.
www.facebook.com/groups/580299215395188FB-groep met veel actuele plaatjes en praatjes, een aanrader voor leuke anecdotes, mooie foto's en spannende video's.
www.werkgroepzeearend.nl In 2017 werd de Werkgroep Zeearend Nederland opgericht door fanatieke zeearendonderzoekers en ringers. Veel recente info over ringen en populatie. www.werkgroeproofvogels.nl Site van de Roofvogelwerkgroep waar je de Takkeling kunt downloaden, vanaf 2006 kun je de vestiging van de Zeearend in Nederland volgen. www.vwggooi.nl/index.php/2-algemeen/369-zeearend-broedt-in-het-gooiHet geweldige verhaal over hoe de vestiging van het eerste paar Zeearenden van Noord Holland met net goed liep.www.projektgruppeseeadlerschutz.de Beste zeearendsite met alle informatie over ringen bedreigingen en ontwikkeilngen van de Duitse en de in omringende landen evende Zeearenden. www.martijndejonge.nlVeel informatie over roofvogels, fotografie en zeezoogdieren. Tevens reportages over onderwerpen als de Oostvaardersplassen, natuuronderzoek en ecologie.

Zeearendpaar op nest, Biddinghuizen, 29 januari 2019, Martijn de Jonge

Tijdens de voorbereidingen voor dit nummer werd bekend dat er in de Lepelaarplassen Zeearenden werden gezien die met takken sleepten. Dit zou een indicatie kunnen zijn dat ze bezig waren een nest te bouwen. Een tweetal adulte Zeearenden wordt al meer dan een jaar geregeld in de Lepelaarplassen en natte graslanden gezien. Een mogelijk broedgeval komt dus zeker niet als volkomen verrassing. Van een van de vogels kon de ring afgelezen worden. Het gaat om Lamberta, AY47, geboren in het Roggebotzand in mei 2013. De vogel werd slechts twee keer gemeld; in april 2014 in de IJsselmonding en juni 2017 boven de Vaart, Almere. Het vermoeden bestaat dat AY47 zich al een paar jaar in of nabij de Lepelaarplassen ophoudt. Dankzij de ringen komt er aardig wat informatie los. Zo werd de moeder van AY47 (AF19) in 2007 in de OVP geboren. Wie de partner van AY47 is moet nog bekend worden (Redactie).

Recente waarnemingen november 2018 - februari 2019

Voor dit verslag zijn de websites www.waarneming.nl en www.trektellen.org geraadpleegd.

Futen tot en met Zaagbekken

Een ***Roodhalsfuut*** werd gemeld van 3 plekken: Ketelmeer, Urk en de Flevocentrale. Van 29 december tot en met 7 januari zat een ***Kuifduiker*** bij de Blocq van Kuffeler; begin januari maximaal 6 op het Ketelmeer en ook bij de IJmeerdijk en Kromslootpark waren 2 exemplaren aanwezig. Eind februari waren ongeveer 90 ***Geoorde Futen*** op het Wolderwijd aanwezig. Op 9 januari verbleef een volwassen ***Jan van Gent*** enkele uren op het water bij de Houtribsluizen. ***Roerdompen*** werden gezien in de Oostvaardersplassen, Natuurpark Lelystad en in februari een aantal nachten achter elkaar een overvliegend exemplaar over Almere Haven. Op 2 november zaten 2 ***Koereigers*** bij de Natte Graslanden. Een ***Kleine Zilverreiger*** verbleef de hele winter in de polder. Op 13 en 16 november werd er nog een ***Purperreiger*** waargenomen in zuidelijk Flevoland. Deze winter werden slechts 12 overwinterende ***Ooievaars*** geteld rond Natuurpark Lelystad. Begin januari werden ruim 1000 ***Knobbelzwanen*** geteld op het Veluwemeer. Ook zo'n 1000 ***Kleine Zwanen*** en 260 ***Wilde Zwanen*** hebben daar gezeten. Grote groepen ***Toendrarietganzen*** zaten in november bij Lelystad Warande (3000 ex.), Rutte Venenweg (2100 ex.) en langs de Ibisweg (2900

Kuifduiker, IJmeerdijk, 18 december 2018, Karel Mauer

Grote Zeeeend, Pampushaven, 9 februari 2019, Karel Mauer

IJseend, Ketelmeer, 18 januari 2019, Jurgen van Vliet

Middelste Zaagbek, Lelystad, 30 januari 2019, Allan Liosi

ex.), in januari 6000 bij de Elburgerweg en 1500 bij de Ketelhoek en tenslotte in februari zo'n 2000 bij het Ketelmeer-West en 2250 bij Rivierduin. Slechts enkele ***Kleine Rietganzen*** deden de polder aan deze winter. Op 29 en 30 januari zat een ***Dwerggans*** bij de Beverweg. In de Oostvaardersplassen werden eind december ruim 34.000 ***Brandganzen*** geteld. Bij kijkhut de Grauwe Gans zaten op 1 januari 3 ***Rotganzen*** en op 18 januari werd een exemplaar op de Markerwadden gezien. Op 7 februari een ***Roodhalsgans*** bij het Veluwemeer en op 23 februari 1 bij het Jan v.d. Boschpad. Een ***Casarca*** verbleef vanaf eind november de hele winter in de omgeving van Zeewolde en Lelystad. Groepen ***Pijlstaarten*** van meer dan 100 exemplaren werden opgemerkt in het Harderbroek, Vossemeerplaat, Veluwemeer, Oostvaardersdijk en de Oostvaardersplassen. In januari werden ruim 30.000 ***Tafeleenden*** geteld in het Harderbroek.

De hele maand november waren 2 ***Witoogeenden*** rond het Wolderwijd/Harderbroek aanwezig, en van 11 januari tot 4 februari was ook weer hetzelfde gekleurringde mannetje van vorig jaar in Lelystad Haven aanwezig. In deze periode werden langs de Houtribdijk maximaal 2.600 ***Toppers*** geteld. ***IJseenden*** werden in deze periode gezien bij de Rendierweg, 2 ex. bij de Oostvaardersplassen op 4 december en vanaf 16 januari werden zowel een vrouwtje als een mannetje gezien op het Ketelmeer. Een man ***Zwarte Zee-eend*** zat op 9 november langs de Houtribdijk en het mannetje ***Grote Zee-eend*** zat deze periode weer bij Pampushaven, maar is tussen 8 december en 9 februari niet aangetroffen. Bij de Blocq van Kuffeler zat op 31 december een ***Kokardezaagbek*** en op 4 januari verbleef een vrouwtje op het Veluwemeer. Groepen ***Middelste Zaagbekken*** werden bij Urk gezien (maximaal 100) en bij Trintelhaven (maximaal 20). Leuk waren de enkele exemplaren rond Lelystad Haven en Blocq van Kuffeler.

Roofvogels tot en met Halsbandparkieten

In november vlogen nog 4 ***Rode Wouwen*** over de polder. In deze periode ruim 100 meldingen van 2 of 3 ***Zeearenden,*** tegelijkertijd aanwezig, vooral bij het Vossemeer en de andere randmeren, Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen. Een ***Bruine Kiekendief*** werd regelmatig gezien bij Zeewolde, Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen. ***Blauwe Kiekendieven*** foerageerden dit seizoen vooral bij de Dodaarsweg en Duikerweg. Een goed jaar voor de ***Ruigpootbuizerd*** deze periode, er werden er zeker 5 geteld die overwinterden in de polder. Op 1 november vloog nog een ***Visarend*** over de Ketelbrug. ***Smellekens*** werden deze winter gezien bij de Duikerweg, Dodaarsweg, Praamweg, Oostvaardersplassen op diverse plekken, de Houtribsluizen en Pampushaven en Kievietslanden en omgeving.

Op 17 november werden m.b.v. een nachtkijker 2 ***Patrijzen*** in de berm bij Lelystad ontdekt. Op 1 en 2 november waren 5 ***Kraanvogels*** aan het foerageren langs de Ibisweg, op 17 november vloog een groep-

Russische Stormmeeuw, Almere haven, 1 februari 2019, Hugo Wieleman

je van 17 over Almere Overgooi. In februari werd slechts 1 exemplaar overvliegend gezien bij Rivierduin. Een ***Strandplevier*** zat op 7 november, 20 december en 21 februari op het eerste eiland van de Markerwadden Begin november zaten er rond de 1500 ***Goudplevieren*** bij de Dodaarsweg, de rest van de winter was er weinig aanwezig. Pas eind februari werden er weer 1000 geteld in de Oostvaardersplassen. Maximaal 30 ***Zilverplevieren*** zaten tussen 6 en 11 november op het eerste eiland van de Markerwadden.

Een ***Drieteenstrandloper*** langs het Vossemeer op 26 december, verder alleen waarnemingen van groepjes op de Markerwadden. De eerste ***Grutto*** was op 14 februari al weer terug op de Natte Graslanden. Op 27 februari werden 5 ***IJslandse Grutto's*** ontdekt tussen de 100 ***Grutto's*** op de plaat in het Vossenmeer; hier zaten op 25 februari ook 25 ***Rosse Grutto's***. Ook redelijke aantallen ***Wulpen*** maakten gebruik van de plaat, zo werden hier op 23 november 1.200 geteld en ook begin februari sliepen er nog 700 exemplaren. Op de Westermeerdijk bij Urk zat op 2 januari een ***Steenloper***. Op 18 februari 2 ***Zwartkopmeeuwen*** bij de IJmeerdijk en op 24 februari een adult exemplaar

Velduil, Dodaarsweg, 20 november 2018, Marjan Adema

Vale Gierzwaluw, Dodaarsweg, 2 november 2018, Jaap Eerdmans

bij de plasjes van de Stichtse Brug en op 28 februari bij het Harderbroek. Een ***Dwergmeeuw*** vloog op 9 januari langs de Oostvaardersdijk. Op 15 december werd een mogelijke ***Vorkstaartmeeuw*** geclaimd bij het Vossemeer. Een ***Russische Stormmeeuw*** werd in de Almere Haven ontdekt en gefotografeerd op 1 februari. Van 17 plekken kwam een melding van een ***Geelpootmeeuw*** en van ruim 60 plaatsen meldingen van een ***Pontische Meeuw***. Op 10 december vloog een ***Drieteenmeeuw*** over de Blocq van Kuffeler. De ***Halsbandparkiet*** heeft zich nu definitief gevestigd in Almere Haven, er is al een vermoedelijke broedplek gevonden.

Uilen tot en met Tapuiten

Een ***Steenuil*** werd opgemerkt bij Rivierduin op 3 november. Ook op de webcam van de Kerkuilenwerkgroep werd een exemplaar gezien. Op 5 februari werd een ***Bosuil*** gehoord in Lelystad de Gondel. Ook in Almere Haven werd een Bosuilwaarneming gemeld. Interessant is om eens te luisteren naar het 'februarigeluid' van een ***Vos*** op internet; dat bleek achteraf nl. het geluid in Almere Haven te zijn. Leuke slaapplaatsen van ***Ransuilen*** waren in Marknesse, Horsterwold en Dronten. ***Velduilen*** werden gezien in de NOP bij Bant (3 ex.), Nagele en Luttelgeest (2 ex.) . In zuid Flevoland bij de Dodaarsweg, Gruttoweg en de Praambulten. Jammergenoeg werden er ook deze periode zo'n 14 ***Kerkuilen*** gemeld als verkeersslachtoffer. De A6 en A27 zijn hier echt de boosdoeners.
Op 2 november werden er in eerste instantie nog 2 jagende ***Gierzwaluwen*** bij de Dodaarsweg gemeld, bij nader inzien bleek het hier zelfs om in ieder geval één ***Vale Gierzwaluw*** te gaan. Eerder in oktober werd er ook al op 3 andere plekken in Nederland een exemplaar gezien. De ***IJsvogel*** lijkt zich zeer snel hersteld te hebben na de klap tijdens de vorstperiode van de winter 2017-2018. Er kwamen waarnemingen van maar liefst 95 verschillende plekken binnen.
Inmiddels zijn er van 13 plaatsen meldingen van de ***Groene Specht.*** De ***Kleine Bonte Specht*** werd slechts op 8 plekken gehoord of gezien. Op 11 november vloog er nog een ***Boerenzwaluw*** over Almere Haven.

Op 14 februari vlogen 3 ***Huiszwaluwen*** al rond bij het Trekkersveld. Een ***Grote Pieper*** vloog op 7 november over de Ketelbrug. Leuke groepjes ***Waterpiepers*** (tussen de 5 en 20 exemplaren) werden gezien bij de Dodaarsweg, Knardijk, Oostvaardersveld, Drontermeerdijk, Harderbroek, Zwartemeerweg, Bremerbergdijk, Wolderwijd en Keersluisplas. Enkele ***Oeverpiepers*** werden gezien op de Markerwadden, Muiderhoek, IJmeerdijk, Schokkerhaven, Pampushaven, Urk en Nagele, e Zuidermeerdijk.

Groepen ***Witte Kwikstaarten*** overwinterden bij de Dodaarsweg (max. 17) en achter de gevangenis in Almere de Vaart (max. 37). Een ***Rouwkwikstaart*** werd op 24 januari bij Nagele gemeld en op diezelfde dag was alweer de eerste man ***Blauwborst*** van het jaar aanwezig in het Harderbroek. In januari werd bij de Houtribdijk en het Julianapad een ***Zwarte Roodstaart*** gezien en op 11 november nog een ***Tapuit*** op de Markerwadden. Overwinterende

Witkopstaartmees, Horsterwold, 30 november 2018, Hans van Zummeren

Klapekster, Oostvaardersplassen, 4 november 2018, Marjan Adema

Europese Kanarie, Dodaarsweg, 18 november 2018, Jaap van Brummelen

Roodborsttapuiten zaten bij de Praamweg en omgeving, de Vogelweg en Lepelaarplassen. Vanaf begin februari kwamen er meer binnengedruppeld.

Lijsters tot en met Gorzen

Twee late ***Beflijsters*** werden op 27 november nog gezien bij de Kleine Praambult. Een ***Grote Lijster*** zong al weer z'n mooie liedje op 15 februari in zowel het Harderbos als in het Zuigerplasbos. Op 1 december zat een 1ste kj ***Sperwergrasmus*** bij de Kamperhoek***.*** Slechts op 8 plekken werd een ***Zwartkop*** gemeld deze winter. Wel aanwezig waren diverse ***Cetti's Zangers*** op de bekende plekken en bij ringgroep de Glinte werden er totaal 7 geringd in deze periode. Een ***Bladkoning*** verbleef op 4 november in het Fluitbos en tussen 14 en 21 november maximaal 4 exemplaren in het Urkerbos. Op 23 februari, een hele vroege datum, zong er al weer een ***Tjiftjaf*** op 3 verschillende plaatsen. Opvallend veel ***Vuurgoudhaantjes*** overwinterden deze winter in de polder; er kwamen 253 meldingen binnen. Ook Flevoland heeft dit jaar geprofiteerd van de invasie van ***Witkopstaartmezen***. Leuke groepjes tot maximaal 20 stuks verbleven in het Horsterwold, Oostvaardersplassen, Natuurpark Lelystad, Hulkesteinse Bos, Kamperhoek en Kathedralenbos. In februari werd een Kuifmees aangetroffen in het Roggebotzand en in de Oostvaardersplassen. De ***Zwarte Mees*** werd alleen in het Kuinderbos, Roggebotzand, Urkerbos, Reve-Abbert en Horsterwold gemeld.

Klapeksters werden gezien in het Kuinderbos, Lepelaarplassen en in de Oostvaardersplassen. Een ***Roek*** werd op 27 december waargenomen bij Lelystad Warande en 5 exemplaren foerageerden nabij Rutten aan de Hopweg op 5 februari. Op 17 en 23 februari vloog een exemplaar over de telpost Kamperhoek. Met de ***Raaf*** gaat het goed in Flevoland. Worden er in de NOP nauwelijks waarnemingen gemeld, (wel in Kuinderbos), in Zuid Flevoland werden ze gezien op ruim 50 verschillende locaties.

Tussen 17 en 28 november verbleef een ***Europese Kanarie*** bij de Dodaarsweg. Ruim 100 ***Grote Barmsijzen*** werden in januari in het Roggebotzand gezien. In vrijwel alle bossen verbleven wel ***Goudvinken*** deze winter, vooral bij de Lepelaarhut waren deze vogels vaak goed te bewonderen. Een ***IJsgors*** vloog op 4 november zowel over de Ketelbrug als over de Dodaarsweg. Op het eerste eiland van de Markerwadden werden de hele periode ***Sneeuwgorzen*** gemeld met een maximum van 55 vogels op 21 februari. Verder nog enkele exemplaren langs de Zuider- en Westermeerdijk, Houtribdijk en Harderdijk. Tussen 20 januari en 16 februari verbleven maximaal 14 ***Geelgorzen*** langs het fietspad aan de Ibisweg. Een ***Grauwe Gors*** werd op 15 november gezien bij de Dodaarsweg.

Grauwe Gors, Dodaarsweg, 15 november 2018, Karel Mauer

Geelgors, Ibisweg, 21 januari 2019, Albert Hinkema

Greet Boomhouwer

Indien onbestelbaar retour:
Penningmeester
Kolkgriend 14 1356 BA Almere

Agenda

Avondactiviteiten starten om **20.00 uur** in De Oostvaarders (Oostvaardersbosplaats 1), tenzij anders vermeld.

* Aanmelden voor excursies bij de activiteiten-commissie (zie colofon).

** Vooral bedoeld voor niet-donateurs. Kosten €10, aanmelden via oostvaardersplassen@staatsbosbeheer.nl

Kijk op de website voor de actuele agenda!

APRIL 2019

Wo. 3	9e cursusavond: theorie vervolg / afronding
Za. 6	9e cursusexcursie: praktijk vervolg / afronding
Ma. 8	Werkgroep bescherming (wisselende lokatie)
Wo. 10	Lezing Wim Sluijs: Mongolië
Za. 13	Ochtendexcursie Stille Kern *
Za. 13	Bosbende: Dierenpark "De Paaij"
Zo. 14	Wetlandtelling 07.30 uur
Wo. 17	9e cursusavond: theorie basis
Za. 20	9e cursusexcursie: praktijk basis
Za. 20	Flevokijkers: eten uit de natuur 14.00 – 16.00 u
Zo. 21	Vogelexcursie Vogelwacht-Staatsbosbeheer 11-13 uur **
Wo. 24	Werkgroep natuurfotografie
Wo. 24	Bestuursvergadering 19.30 uur

MEI 2019

Wo. 1	10e cursusavond: theorie afronding
Wo. 8	Lezing Jeroen Reinhold: ringslangen
Wo. 8	10e cursusavond: theorie vervolg
Za. 11	Bosbende: Nationaal bomenmuseum Gimborn
Za. 11	24-uurs Big Day
Ma. 13	Werkgroep bescherming (wisselende lokatie)
Wo. 15	10e cursusavond: theorie basis
Za. 18	Cursisten Big Day
Za. 18	Flevokijkers: avonturen in de Hortus van Utrecht 10.00 – 15.00 uur
Zo. 19	Wetlandtelling 06.30 uur
Zo. 19	Vogelexcursie Vogelwacht-Staatsbosbeheer 11-13 uur **
Wo. 22	Werkgroep natuurfotografie
Wo. 22	Bestuursvergadering 19.30 uur
Za. 25	12-uurs Big Day
Wo. 29	Donateursoverleg (beleidsonderwerp)

JUNI 2019

Za. 1	"Lezing / excursie Hoekwierde" *
Wo. 5	11e cursusavond: basis/ vervolg/afronding
Wo. 5	Uitslag Big Days
Za. 8	11e cursusexcursie: praktijk vervolg / afronding
Ma. 10	Werkgroep bescherming (wisselende lokatie)
Wo. 12	Lezing Jorinda Setzpfand: bijen
Za. 15	Bosbende: programma nog niet bekend
Za. 15	Flevokijkers: wateronderzoek op de Kemphaan 10.00 – 12.00 uur
Zo. 16	Wetlandtelling 06.00 uur
Zo. 16	Vogelexcursie Vogelwacht-Staatsbosbeheer 11-13 uur **
Wo. 19	Avondexcursie Tienhoven *
Za. 22	Dagexcursie Zuidlaardermeer *
Wo. 26	Werkgroep natuurfotografie
Wo. 26	Bestuursvergadering 19.30 uur

JULI 2019

Wo. 3	Avondexcursie Jan v.d. Boschpad *
Vr. 5 t/m zo. 7	Bosbende / Flevokijkers: Waddenweekend Terschelling
Ma. 8	Werkgroep bescherming (wisselende lokatie)
Wo. 10	Lezing IJsbrand Zwart: een kijkje in de toekomst van de Oostvaardersplassen
Za. 13	Bosbende: slotbijeenkomst
Zo. 14	Wetlandtelling 06.30 uur
Wo. 17	Avondexcursie Oostvaardersplassen *
Zo. 21	Vogelexcursie Vogelwacht-Staatsbosbeheer 11-13 uur **
Wo. 24	Werkgroep natuurfotografie: praktijkavond
Wo. 24	Bestuursvergadering 19.30 uur
Wo. 31	Thema-avond eenden, moeilijke kleden (eclips)

AUGUSTUS 2019

Ma. 12	Werkgroep bescherming (wisselende lokatie)
Wo. 14	Lezing Victor Eggenhuizen: waarneming.nl
Zo. 18	Vogelexcursie Vogelwacht-Staatsbosbeheer 11-13 uur **
Zo. 18	Wetlandtelling 07.15 uur
Za. 24	Dagexcursie Amsterdamse Waterleiding Duinen *
Wo. 28	Werkgroep natuurfotografie: praktijkavond
Wo. 28	Bestuursvergadering 19.30 uur

Vogel- en Natuurwacht Flevoland